

С. М. Мойсеєнко,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», м. Київ

РЕЧЕННЯ З РОЗЩЕПЛЕННЯМ ЯК ПРАГМАТИЧНІ ОПЕРАТОРИ СИСТЕМНОСТІ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ

Стаття присвячена дослідженню речень з розщепленням в англомовному дискурсі, що виступають його прагматичними операторами і сприяють модифікації логіко-семантичного, прагмасемантичного, прагмастилістичного планів чи комплексній модифікації різноманітних планів англомовного дискурсу.

Ключові слова: речення з розщепленням, англомовний дискурс, прагматичні оператори, синергетика.

Статья посвящена исследованию предложений с расщеплением в англоязычном дискурсе, выступающих его прагматическими операторами и способствующих модификации логико-семантического, прагмасемантичного, прагмастилистического планов или комплексной модификации различных планов англоязычного дискурса.

Ключевые слова: предложение с расщеплением, англоязычный дискурс, прагматические операторы, синергетика.

This article is devoted to research of sentences with splitting in the English discourse, serving its pragmatic operators and facilitating modifications of logic-semantic, pragmasemantic, pragmastylistic plans or comprehensive modifications of various plans in the English discourse. It also covers an issue of a new interdisciplinary field of knowledge – synergy seeking universal designs – evolution and self-organization of complex systems. It is thanks to the synergy ('merge of energies') functional properties text acquires discursive speech characteristics and becomes immersed in life. Feature of synergistic discourse analysis is to examine its functional plan in dynamics, revealing the direction of functional discourse connections in their interaction.

Keywords: sentence with splitting, English discourse, pragmatic operators, synergy.

Постановка проблеми. З позицій функціональної лінгвосинергетики мова і дискурс – це відкриті самоорганізовані системи, які у процесі розвитку утворюють нові упорядковані структури і набувають функціональних властивостей, притаманних системі як цілосному утворенню. У процесі мовленнєвої реалізації англомовного дискурсу його різноманітні одиниці та елементи кооперують, взаємно впливають та обумовлюють одні одних, проявляючи схильність до динаміки, саморегулювання, адаптації. Саме завдяки синергії ('злиттю енергій') функціональних властивостей текст набуває дискурсивних характеристик і стає мовленням, зануреним у життя. Особливість синергетичного аналізу дискурсу полягає у вивченні його функціонального плану в динаміці, розкритті напрямку руху функціональних зв'язків дискурсу в їх взаємодії.

Синергетика – нова міждисциплінарна область знання. Це теорія самоорганізації. Вона орієнтована на пошук універсальних зразків – еволюції і самоорганізації складних систем. Це теорія розроблена І.Р. Пригожиним і його колегами в рамках брассельської школи.

В основних поняттях синергетики відображена спільність процесів зародження, ускладнення, видозміни і тенденцій до розпаду структур в самих різних областях дійсності. До дефініції синергетики відносяться категорії системи, структури, можливості, нелінійності, нерівноважності, нестійкості, відкритості, хаосу та ін.

Найважливішою категорією синергетики є хаос, що відображає незалежність елементів світу, ступінь їх свободи. Хаос в синергетиці виступає як творець початку, конструктивного механізму еволюції, він є засобом об'єднання, ускладнення і гармонізації розвитку складної структури.

Поняття нелінійності є концептуальним моментом у новій теорії. Концепція нелінійності виражається в ідеї багатоваріантності розвитку, альтернативності його шляхів, в ідеї темпу, швидкості еволюції.

Синергетика стає джерелом нового – еволюційного і холистичного бачення світу. З огляду на це проблема синергетики мови і мовлення стане однією з центральних проблем мовознавства XXI століття.

Одним з ефективних засобів регулювання взаємодії елементів системи англомовного дискурсу є використання речень з розщепленням (РР). Наша мета – дослідження речень з розщепленням, роль яких у формуванні загальної смислової та прагматичної системності мовлення важлива для гармонізації комунікативної діяльності.

Окреслена мета передбачає розв'язання таких завдань:

- визначити поняття «синергетика» і особливості синергетичного аналізу англомовного дискурсу;
- проаналізувати роль речень з розщепленням як прагматичних операторів системності в англомовному дискурсі;
- розкрити основні функції речень з розщепленням у процесі самоорганізації англомовного дискурсу.

Об'єктом дослідження є речення з розщепленням в англомовному дискурсі.

Предметом дослідження є аналіз речень з розщепленням в англомовному дискурсі, що виступають його прагматичними операторами і сприяють модифікації логіко-семантичного, прагмасемантичного, прагмастилістичного планів чи комплексній модифікації різноманітних планів англомовного дискурсу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих наукових результатів. Найважливіша властивість прагматичних операторів – здатність надавати дискурсу специфічних функціональних характеристик, які без операторів або відсутні, або слабо виражені. Крім семантичного, речення має великий прагматичний потенціал – передає відношення до предмета мовлення, до ситуації і до адресата. Ці прагматичні компоненти, взаємодіючи з семантичною структурою речення, формують його глибоку й багатоступеневу смислову структуру.

Будь-який комунікативний акт несе у собі прагматичний компонент, оскільки адресант, виконуючи свою комунікативну задачу, відбирає ті чи інші засоби мови, організовує їх таким чином, щоб вони зробили можливим адекватне декодування повідомлення. Будучи комунікативно спрямованими, інформаційні повідомлення мають на меті не просто подати реципієнту закладену в них інформацію, а спонукати адресата до певної посткомунікативної діяльності, адже всяка комунікація в якості результату передбачає зміну картини світу в свідомості комунікантів і робить практично неможливим нейтральне вираження [2, с. 109].

Прагматичні відношення між мовою і контекстом розраховані на розуміння мови, на вміння здійснювати висновки з пресупозицій, імплікатур та інших прагматичних імплікацій, а також робити висновки не тільки з мовних, а й енциклопедичних знань.

Прагматика виконує функцію здатності носіїв мови встановлювати зв'язки речень з контекстами, які роблять їх успішними. Це позначає прагмакомунікативну компетенцію, знання культурних особливостей мовних спільнот.

Прагматична функція полягає також в тому, щоб співвідносити смисл висловлювання з його прагматичною силою або прагматичним ефектом. Одним з предметів лінгвістичної прагматики є її здатність успішного використання мови комунікантами в актах мовленнєвого спілкування. До таких умов належать:

- комунікативні цілі співрозмовників,
- час і місце мовленнєвого акту,
- рівень знань комунікантів,
- їх соціальні статуси,
- психологічні і біологічні особливості співрозмовників,
- правила мовленнєвої поведінки прийняті в даному суспільстві [3, с. 12–23].

В межах прагматичної можна також виділити такі функції:

- **перформативна функція** – використання певних синтаксичних конструкцій, модальних слів, емпізи, паралінгвістичних засобів, які можуть впливати на структурні зміни при збереженні змісту.
- **перлокутивна функція** – свідомий вплив на адресата для досягнення успішного, прагматичного результату.
- **репрезентативна функція**, метою якої є зафіксувати відповідальність мовця за повідомлення про подію, стан справ, про істинність судження.
- **директивна функція** полягає у спробі з боку мовця досягнути бажаного результату.
- **комісивна функція**, що має на меті покласти на мовця зобов'язання здійснювати будь-яку майбутню дію, або ж дотримуватися певної лінії поведінки.
- **експресивна функція** полягає у вираженні психологічного стану, яке зумовлене умовою правдивості положення справ, яке визначене в межах пропозиційного впливу.
- **декларативна функція** позначає внесення змін повноваженою особою у статус зазначеного об'єкта. Декларативні функції можуть бути перформативними [4, с. 119–121].

Таким чином, **прагматична функція** англомовних комп'ютерних мовних засобів зумовлює характер їхнього вибору з розрахунком на мотив, цільову установку мовця, а також правильне розуміння висловлювання та оцінювання образного використання мови адресатом.

Синергійні властивості РР у процесі самоорганізації англомовного дискурсу забезпечують реалізацію певних функцій, необхідних для ефективного впливу на адресата. Зокрема, таким є структурування мовлення шляхом виділення певного компонента з метою акцентуації, що забезпечує єдино правильне визначальне та специфікаційне трактування повідомлення, відкидаючи будь-яку його двозначність чи неясність.

Доречне використання РР сприяє ясності, чіткості мовлення, орієнтації на сприйняття зі сторони адресата. Часто це пов'язано з контрастивністю: *My first reaction was one of shock... It was shock I felt, not surprise (P.D.James)*. Структурна модифікація РР не лише акцентує увагу реципієнта на виділеному елементі, але і виключає наголошення будь-якого іншого компонента, зумовлюючи вичерпність повідомлення: *All I felt was a great sadness...(P.D.James)*. Підвищена концентрація РР часто функціонально виправдана, оскільки конструктивна роль елемента повтору посилює прагматичну функцію наполегливості з метою надати повідомленню більш системний характер: *It was Kennedy who gave Royale here his sore head. It was Kennedy who dragged him inside the room...(A.MacLean)*.

РР в англомовному дискурсі також відіграють функцію залучення адресата у спільний комунікативний простір шляхом організації його уваги за допомогою синсемантиї дієслів модусу: *All I was trying to say was that perhaps if we tried to sharpen our wits and think of a likely place... (Christie)*. РР здатні повертати учасників англомовного дискурсу в спільний комунікативний простір, ліквідувавши хаотичність чи збій та відновивши потрібний напрям розвитку дискурсу шляхом виділення в РР суттєвої деталі, що є визначальною для його подальшої динаміки та самоорганізації: *Train arrives at two twenty-seven and there's a bit of bustle then. He says Mrs. Marple called him up, and that certainly isn't true. The call didn't come from her house, and she herself was away at the Institution... (Christie) [1, с. 283–285]*.

Важливо зазначити, що функцію привернення уваги адресата можуть виконувати запитання, які у поєднанні з «відповіддю» не є варіантом реалізації синтаксичної моделі вищого рівня, тобто не можуть бути представлені як складнопідрядне речення, і є риторичними запитаннями, наприклад: *Is it absurd? Is it plain daft? No, it's a superfood. (Knorr Ragu, Red March '07: 196)*.

Питальні речення використовуються в англомовному дискурсі, активізуючи сприйняття адресата, при чому запитання покликане відобразити думки адресата, які виникають у нього при сприйнятті дискурсу, як от: *The innovative technology inside our revolutionary RunOnFlat tyres keep you going after a puncture. How? Well, reinforced sidewalls help to support the weight of the car when air pressure has been lost. <...> (Good Year, New Scientist Oct. 13, '07: 17)*.

Використання єдностей «питання-відповідь» може характеризуватись поєднанням функцій залучення до комунікації і спрощення подання інформації, як у наступному прикладі, де запитанням до адресата починається текст: *How do you make an instant coffee taste as great as freshly brewed Starbucks coffee? Let's find out. <...> (Starbucks Via)*. Дане питальне речення разом з наступним спонукальним створює надфразову єдність, метою якої є повідомлення загальної теми тексту. Функція залучення адресата до комунікації виконується у цьому випадку у етикетний, більш «м'який» спосіб за рахунок вибору двох висловлень – запитального і спонукального, замість використання одного складного спонукального речення (пор. *Let's find out how to make an instant coffee taste as great as freshly brewed Starbucks coffee.*)

Вибір «розщепленої» структури є прагматично більш адекватним для ініціації комунікації, адже спрямований перш за все на зацікавлення адресата з наступним спонукуванням його до сприйняття повідомлення (на відміну від складного спонукального речення, яке не оформлює мотив для адресата у окрему комунікативну одиницю). Окрім того, розщеплена структура є легшою для сприйняття. Таким чином, вибір розщепленої структури із питальним реченням має ефект створення мотиву сприйняття повідомлення [5].

Висновок. Речення з розщепленням у якості прагматичних операторів відіграють важливу роль у процесі самоорганізації англомовного дискурсу. Прагматична функція англомовних мовних засобів зумовлює характер їхнього вибору з розрахунком на мотив, цільову установку мовця, а також правильне розуміння висловлювання та оцінювання образного використання мови адресатом.

Подальші перспективи дослідження. Серед подальших перспектив дослідження вбачається необхідність виявлення й опису мовних та позамовних ознак англомовного дискурсу в межах синергетичної парадигми.

Література:

1. Актуальні проблеми філології та американські студії: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. 24–25 квітня 2008 р.: За заг. ред. А.Г. Гудманяна, О. Г. Шостак. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, 2008. – 425 с.
2. Баранов А. Н. Языковые механизмы вариативной интерпретации действительности как средство воздействия на сознание / Роль языка в СМИ / А. Баранов, П. Паршин. – Сборник обзоров.– М. : ИНИОН, 1986. – С. 100 – 133.
3. Богданов В. В. Деятельностный аспект семантики / В. В. Богданов//Семантика и прагматика синтаксических единиц. Калинин, 1984. – С. 12–23.
4. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика / Иван Павлович Сусов. – Винница : Нова Книга, 2009. – 272 с.
5. Топачевський С. К. Синтаксичні засоби етикетизації англомовного рекламного дискурсу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / С. К. Топачевський; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2011. – 20 с. – укр.